

GEOPOLITIKA NA BALKANU

Izet Bijedić

GEOPOLITIKA NA BALKANU

Izet Bijedić

Istraživač i geopolitičar, Sarajevo

Rezime

Balkanska geopolitika praktično ne postoji i jedino se može govoriti o geopolitici na Balkanu koja je trenutno prisutna. U svjetlu nastanka novog geopolitičkog poretka, države koje su nastale raspadom bivše Jugoslavije, kao i ostale zemlje Balkana su praktično male zemlje i svoju geopolitičku poziciju postavljaju na bazi pripadnosti jačim svjetskim geopolitičkim faktorima. O trenutnoj geopolitici na Balkanu u ovom radu govorit ćemo sa aspekta uočenog interesa privlačenja zemalja Zapadnog Balkana u sferu njihovog uticaja, od strane Zapada i Vašingtona kao i Ruske Federacije s jedne strane i NATO-a, SAD-a i EU sa druge strane. U svjetlu prethodnog nastaje nova bitka za Balkan. Pored glavnih geopolitičkih faktora Zapada i Rusije na ovom prostoru uključeni su: Turska, Njemačka kao i Kina. Posebno treba spomenuti prisutnost geopolitike Rusije u formi geopolitičkih diskursa u Bosni i Hercegovini na području Republike Srpske gdje je Republika Srpska = Južna Osetija.

Balkan je sinonim za podjele, ali on je i kulturni supkontinent Evrope. U njemu se prepliću tragovi evropskih i vanevropskih uticaja, otkriva u suštini kulturu raskršća koja je imala veliki značaj za balkanske geopolitičke horizonte, za pogled na svijet balkanskog čovjeka, koji je često bio nedovoljno shvaćen i pogrešno interpretiran od strane susjednih naroda „velikih sila“.¹

Ključne riječi: geopolitika, Balkan, granice Balkana, geopolitički poredak, savremena geopolitika, geopolitička analiza, geopolitika zapada, geopolitika Rusije, geopolitika Turske, Balkan u širem i užem pogledu, Zapadni Balkan, i kulturni supkontinent.

---

¹ Dr. Grčić, M., *Balkan kao kulturni subkontinent Evrope*, Glasnik Srpskog geografskog društva, Beograd, 2005., godina.

Sve navedene elemente ćemo analizirati kako samostalno tako i u koleraciji jednih sa drugim, kako bismo odgovorili veoma kompleksnoj naslovljenoj materiji.

Uvodne napomene

Balkan predstavlja region u kome se prepliću različite nacije, religije, kulture i jezici. Od 19 vijeka je geopolitički naziv Balkanski poluotok. Geografski planinski masiv na sjeverozapadu Balkanskog poluostrva. Da bismo dobili puni odgovor na sam naslov teme, Balkan moramo prvo geografski definisati. To je dosta teško. Definirati sjeverne granice Balkana istovremeno znači koje zemlje na sjevernoj granici pripadaju Balkanu, a koje ne. S obzirom da na sjevernom dijelu Balkanskog poluostrva ne postoji jasna prirodna granica, geografska linija ostaje nejasna. Postoje mnogi razlozi koji nisu geografske prirode da se određen broj država distancira po geografskoj pripadnosti Balkanu. Razlozi za to su subjektivne kao i objektivne prirode. Negiranje pripadnosti Balkanu može biti: **političko, istorijsko, religiozno i emocionalno**. Balkan je prostor nepredvidljivosti. Predstavlja istoriju nevolja, problema i naglih obrta, **krvi i meda i bačvu baruta u 20. stoljeću**.

Balkanske zemlje u užem smislu su: **Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija, Crna Gora, Albanija, Makedonija, Grčka, Bugarska i evropski dio Turske**. Balkanske zemlje u širem smislu su sve prethodno pomenute zemlje plus Slovenija i Rumunija.

Burna istorija Balkana obilježena je brojnim ratovima, te se potreba za distanciranjem od prostora koji važi za „**bure baruta**“, prirodno može shvatiti kao put ka sigurnosti, tačnije izolovanje od problema koji sam njegov naziv nosi. Pored toga, zemlje koje su pripadale Austro-Ugarskoj monarhiji, poput Slovenije i Hrvatske, doživljavaju sebe kao dio Evrope, tačnije srednjoevropskog regiona, prije svega u kulturnom pogledu, te negiraju svoju pripadnost Balkanu koji je tradicionalno doživljavan kao kulturno zaostao, politički potencijalno opasan, **osmanlijski dio Evrope**.

Balkan u savremenoj geopolitičkoj arhitekturi Evrope ima određen geopolitički značaj kao saobraćajno čvorište veza između Evrope, Azije i Bliskog istoka, odnosno budućih trasa naftovoda i plina između Istoka i Evrope.

Balkan se može posmatrati i kao kulturni supkontinent Evrope naravno u pozitivnom pogledu kao područje sučeljavanja kultura Istoka i Zapada.

Nova bitka za Balkan počinje, tačnije bitka za geopolitički uticaj na Balkanu nije završena. Region postaje ključno mjesto sukoba geostrateških interesa velikih sila, a samim time i tačka previranja. Trenutno izgleda da je prva runda uticaja pripala SAD i EU ali je tačno i da Rusi nisu rekli svoju zadnju riječ. Može se govoriti o Balkanu kao kriznom području.

3.0 Granice Balkana

Balkansko poluostrvo ili Balkan se nalazi na (vidi kartu br.1), Sredozemnom moru i najistočnije je od tri poluostrva koja se tu nalaze. Tri strane poluostrva su okružene morima (**Crno more, Mramorno more, Egejsko more, Jonsko more i Jadransko more**). To su jedini neutralni podaci koji nailaze na opšte odobravanje. Svako dalje definisanje sjeverne, odnosno sjeverozapadne granice ovog regiona izaziva rasprave u različitim krugovima, od političkih, preko kulturnih, do naučnih.

Karta br. 1 Balkansko poluostrvo

Neke od mogućih linija kojima se određuje sjeverna, odnosno sjeverozapadna granica Balkana su granice između Alpa i Dinarskih planina (**Vipava, Postojna, Krka i Sava**), ili granice od Trsta preko Ljubljane, duž Save i Dunava do Crnog mora (vidi kartu br. 2). Prirodna granica koja je preko rijeke Save i Dunava često se uzima kao sjeverna. Mišljenja se razilaze u predjelu sjeverozapada.

Karta br. 2 Balkan (granica Trst-Ljubljana-Sava-Dunav-Crno more)

Ako se kao sjeverozapadna granica uzme rijeka Kupa, Balkanu pripada centralna Hrvatska, tačnije područje nekadašnje Vojne Krajine. Ukoliko se rijeka Una posmatra kao sjeverozapadna granica, Balkanu ne pripada centralna Hrvatska.

Jedina moguća granica na sjeveru Balkanskog poluostrva, koja nije široko prihvaćena predstavlja grubo povučenu liniju od Trsta do Odesa

(vidi kartu br. 3).

Karta br. 3 Balkan, granica Trst – Odesa

Na osnovu različitih razgraničenja na sjeveru, nejasna je i pripadnost pojedinih zemalja Balkanu. Poseban problem u tom smislu, predstavljaju: Hrvatska, Slovenija i Rumunija. **Jedno od rješenja je svrstavanje svih zemalja bivše Jugoslavije i Rumunije (koja se nalazi na sjevernoj granici) uz ostale geografski jasno određene zemlje Balkana.**

4.0 Kratka geopolitička istorija Balkana

Ovdje nemamo namjeru govoriti detaljnije o istoriji Balkana, ali radi analize geopolitike na Balkanu moramo se dotaknuti repernih novijih historijskih momenata. Balkan je za vrijeme Otomanskog Carstva uključivao sve zemlje Balkana. Isto tako Balkan za vrijeme Austro-Ugarske monarhije je zauzimao većinu država na Balkanu, dok je poslije Prvog svjetskog rata Balkan doživio transformaciju u formi formiranja novih i oživljavanja postojećih država. Primjer formiranja novih država je **Srbija – Kraljevina Srba Hrvata i Slovenaca – Kraljevina Jugoslavija**, u čiji sastav su ušle i **Makedonija, Crna Gora i Bosna i Hercegovina** ali bez svoje nacionalne identifikacije i praktično bez svoje geopolitičke suštine. Svoj geopolitički identitet poslije Prvog svjetskog rata potvrdile su: **Rumunija, Bugarska i Grčka**, dok je **Turska u Evropi i na Balkanu zadržala svega 3 % svoje teritorije**.

Poslije Drugog svjetskog rata na političkoj sceni Balkana ništa se posebno novo nije desilo u **geopolitičkom pogledu**. **Ostala je Jugoslavija dominantno srpska sve do Ustavnih amandmana iz 1971. godine kada sve Republike praktično dobijaju djelimični status država**.

Raspalom Jugoslavije nastaju nove-stare države: Slovenija, Hrvatska, Crna Gora, Makedonija, Srbija, Kosovo, kao i Bosna i Hercegovina koja je međunarodno priznata, ali i etnički podijeljena pa figurira kao eksperiment država.

Poslije Drugog svjetskog rata formiraju se vojni savezi, NATO pakt i Varšavski ugovor. Balkan je i tada bio vojno podijeljen između pomenuta dva vojna saveza. Mađarska, Rumunija, Bugarska i Albanija su bile članice Varšavskog ugovora, dok je Grčka pristupila NATO savezu. Jugoslavija je u tom periodu praktično do njenog raspada 1992. godine vodila politiku nesvrstanosti.

Poslije raspada SSSR-a koji je vodio Varšavski pakt 1990. godine dolazi do promjene **geopolitičkog poretka na Balkanu**. **Rumunija, Bugarska, Albanija i Hrvatska postaju članice NATO-a**. **Crna Gora će isto uskoro postati članicom Nato-a, dok Srbija definitivno proglašava vojnu neutralnost**. **Bosnu i Hercegovinu na putu prema NATO-u koči Srbija preko njihovog entiteta Republika Srpska**. **To na određen način dodatno komplikuje bezbjedonosnu situaciju na Balkanu**.

5.0 Položaj Balkana u savremenoj geopolitici

Bez obzira što je izgubio povoljnu „**geopolitičku privilegiju**“, koju je imao za vrijeme hladnog rata, Balkan još uvijek ima određen značaj. Geopolitički, zbog svog regionalnog položaja kao prostora koji presjecaju ključne komunikacije na relaciji Istok – Zapad, Sjever – Jug; geoekonomski, što će u svim varijantama proći novi putevi (nafte i plina) od istoka ka Zapadu tj. od Crnog do Jadranskog mora (od Konstance do Drača), odnosno od Crnog mora prema Srednjoj i Zapadnoj Evropi; vojnopolitički, jer su baze NATO pakta već prebačene iz Centralne i Zapadne Evrope na područje Rumunije i Bugarske, pa su na taj način bliže Kaspijskom regionu i Bliskom istoku. **SAD**, pokrivanjem Balkana i svojim utjecajem na njegovu „**stabilnost ili nestabilnost**“ na prostoru etničkog koktela (**Z. Bžežinski**), želi da Evropu drži pod kontrolom i ovisnom o svojim „**geostrateškim interesima**“ te remeti njenu stabilnost i čini je ranjivom i potencijalno konfliktnom.

Minimiziranje uloge Balkana u transkontinentalnim **geostrateškim igrama** u uslovima globalizacije, pojavom virtualne geopolitike, savremeni Balkan ima još uvijek veliki značaj u trouglu na relaciji: **Evropa, SAD i Euroazija. Pojava Rusije kao novog-starog geopolitičkog igrača još dodatno pojačava geopolitički značaj Balkana u savremenoj geopolitici.**

Stanje mira na Balkanu se održava zahvaljujući prisustvu NATO-a, OUN-a, kao i ekonomske pomoći Evropske unije. Sve je to kratkog daha ako se zemlje Zapadnog Balkana ne uključe u Evropsku uniju, ali i kroz autonomne strategije razvoja i saradnje među samim balkanskim zemljama. Tek u tom kontekstu novih balkanskih **ekonomskih, političkih i kulturnih integracija, modernizacija i razvoja, Balkan može postati, u istorijskom smislu, punopravan i regionalan faktor kao ekonomski i politički element u evropskoj zajednici.**

U suprotnom, formalnim uključivanjem u institucije Evropske unije, bez kvalitetnih promjena unutar njega samog, Balkan će se zadržati u zoni **nove svjetske periferije i zavisnog društva.**

Njegov regionalni prostor biće u funkciji neoliberalnog kapitalizma i **neokolonijalne protektoracije.** Takav Balkan sa novoprodučenom buržoazijom i vazalnim političkim elitama predstavlja nepostojeću tvorevinu preko koje će svoje planove neokolonijalizma provoditi Evropa, SAD kao u novije vrijeme i Rusija.

6.0 Balkan kao krizno žarište – Geopolitička analiza (djelimično preuzeto iz Geopolitičke analize Balkana – Atlanska inicijativa)

Poslije neuspjeha Zapada u ukrajinskoj krizi, otvaraju Balkan kao novo geopolitičko žarište. Atlantisti kako ih naziva ruski geopolitičar Aleksandar Dugin (zapadnjaci), nastoje po svaku cijenu istisnuti **ruski uticaj na Balkanu** i napraviti novo krizno područje kako bi SAD kontrolisale Evropsku uniju.

U Ukrajini SAD nisu ostvarile svoju geopolitičku namjeru jer će se preko iste u narednom periodu sve teže kontrolisati Evropa, a Balkan je najzgodnije područje na kontinentu da se nova kriza otvori i da se preko nje kontroliše „evropska politika“.

Rusija svim snagama želi zaustaviti integracije Bosne i Hercegovine, tako i Makedonije, Crne Gore i Srbije prema Evropskoj uniji i NATO-savezu, što dodatno usložnjava bezbjedonosnu situaciju na Balkanu. Ruski glavni adut je energetska zavisnost svih zemalja Balkana od ruskih energenata, a osim toga ruske naftne kompanije do velike mjere diktiraju cijene u tom tržišnom segmentu i na taj način imaju uticaj na lokalne slabe i nekonkurentne ekonomije. Članstvo u NATO i EU je veoma dobar potez (**kao što su slučajevi sa Bugarskom, Rumunijom i Hrvatskom**) ali ne daje nezavisnost od ruskih energetske izvora i preko njih će se ruski uticaj još dugo osjećati u cijelom regionu. Rusi generalno drže i tržište naftnih derivata u Bugarskoj, Srbiji i BiH, dok su Američki pokušaji za **diversifikaciju tog segmenta za sada neuspješni. Dolazak Džona Bajdena na susret sa predsjednicima država Jugoistoka Evrope u Zagrebu dana 25. 11. 2015. godine potvrdio je intenzivniju aktivnost SAD na planu diversifikacije plina.**

Od početka ove godine sve je više uočljivo da se Zapad i Vašington zalažu za privlačenje zemalja Zapadnog Balkana u njihovu orbitu interesnih sfera. Balkan će vjerovatno u narednom periodu biti mjesto geopolitičkog sučeljavanja Zapada i Rusije sa ciljem ovladavanja ovog geopolitički značajnog područja, o čemu će detaljnije biti riječi u drugim poglavljima ovog rada.

Veliko **geopolitičko** interesno područje za Ankaru jeste Zapadni Balkan, budući da je Erdoganova vlada pokušala ojačati veze sa svim državama u toj regiji. Pa ipak, pojedine balkanske države su zabrinute da Turska provodi „**neoosmansku politiku**“ koja je osmišljena da regiju ukloni od uticaja Vašingtona i Brisela i stavi je u jednu zonu koja je više isključivo turska.

Bugarska

Kada je u pitanju Bugarska donedavno su mnogi smatrali da je ova zemlja jedan od najvažnijih ruskih faktora u Evropskoj uniji i jedan od glavnih sljedbenika ruske politike i uticaja u regiji Jugoistočne Evrope. Možda su i u jednoj mjeri bili upravu, ali sadašnja situacija ukazuje da su stvari izmakle ruskoj kontroli i uticaju. Poslije Bugarskog odbijanja plinovoda „Južni tok“ sve je vidljivije zahlađenje odnosa između Moskve i Sofije. Posmatra se i sve veće američko vojno prisustvo u Bugarskoj, a čak se i bugarski predsjednik Rosen Plevnelijev nekoliko puta javno oglasio sa antiruskim stavom. Međutim, postoji velika neusklađenost politike između vladajućih partnera u Bugarskoj. S jedne strane, Predsjednik vodi prozapadnu i proameričku politiku, a sa druge strane predsjednik vlade Bojko Borisov uporno pokušava ubijediti bugarsku javnost da je u toku uspostavljanje boljih odnosa između Bugarske i Rusije. Generalno, Bugarska pokušava držati kakav takav balans između Evropske unije i Rusije obzirom na svoju veliku zavisnost od ruskog plina. Najvjerovatnije bugarski političari nastoje igrati duplu igru, da budu dobri sa Vašingtonom, ali da ipak pokušavaju izgraditi na bugarskom teritoriju gasni centar za raspodjelu gasa balkanskim zemljama i dalje što bi Bugarsku učinilo strateškim gasnim čvorištem u Jugoistočnoj Evropi. Moskva troši oko 10 miliona eura za rusku propagandu u Bugarskoj, i oslanja se najviše na bivše komuniste i njihove nasljednike u Bugarskoj, uglavnom iz redova Bugarske socijalističke partije. Nezvanično se saznaje da ruska obavještajna služba u Bugarskoj ima 120 oficira. A njena mreža u ovoj državi je široka i seže do najvećih centara moći u državi. Ali Američki odgovor nimalo nije zakasnio. Razmještanjem američkih snaga u Bugarskoj i početak izgradnje komandnog centra NATO-a u zemlji svjedoče da Vašington neće tek tako pustiti Sofiju da otpliva ruskim vodama. Evropska unija je započela veliki investicioni program u sferi gasnog prijenosa i očekuje se do kraja sljedeće godine da gasne veze između Bugarske i Grčke budu završene što bi dalo realnu mogućnost za diversifikaciju energetskih izvora i smanjenje ovisnosti od ruskog plina.

Kao članica NATO-a Bugarska je odgovorna za 354 kilometra dugu istočnu granicu ovog vojnog saveza. Ta granica na Crnom moru nije ni 500 km udaljena od Krima i direktno se naslanja na područje koje kontrolira ruska Crnomorska flota, kao i rusko vazduhoplovstvo. Obaveza Bugarske je i kontrola **ruskih vojnih aktivnosti na Crnom moru**. Bugarske vojne snage, kako avijacija tako i mornaričke snage bile su opremljene sa zastarjelom

ruskom tehnikom što predstavlja veliku opasnost u odnosu na ruske snage koje su opremljene modernom avijacijom i mornaricom.

Dezintegracija Jugoslavije i pooštavanje američko-turskog konflikta, probudili su nadu u Bugarskoj da ona može postati regionalna sila. To je cilj koji Sofija želi da ostvari tako što će pretvoriti Bugarsku u centar američkog uticaja u Južnoj Evropi. To zapravo znači pojačanu antirusku struju u bugarskoj politici.

Sadašnja situacija ide na ruku modernizaciji bugarskih oružanih snaga, jer tenzije koje se javljaju između Rusije i NATO saveza nužno će promijeniti dosadašnje stanje.

Rumunija

Za razliku od Bugarske koja još uvijek ima neka svoja lutanja, Rumunija je čvrsto prepoznala svoj proamerički interes. Sada su svugdje u Rumuniji, pa čak pod američkom ingerencijom, formirani Antikorupcioni centri koji su u zadnjih nekoliko mjeseci bili u prilici da maltene sruše aktuelnu rumunsku vladu premijera Viktora Ponta. Generalno to ne bi moglo biti ostvarivo bez američke podrške i direktne umiješanosti Vašingtona u rumunskoj unutrašnjoj politici. Već poodavno su u Rumuniji locirane snage NATO saveza, a uskoro će biti izgrađen i komandni centar Alijanse. Treba napomenuti da je Rumunija omogućila NATO Savezu postavljanje i instaliranje protivraketskog štita što rusima nije bilo po volji. Tada je Rumunski predsjednik izjavio da se raketni štit postavlja ne radi Ruske Federacije nego radi opasnosti koja dolazi od Irana. To se pokazalo netačno i neuvjerljivo i služilo je u propagandne svrhe.

Grčka

Do nedavno se smatralo da Grčka ima određene proruske težnje i da postoji vjerovatnoća da zemlja upadne u rusku orbitu uticaja. Naravno to je bilo u teoriji. Željeznim finansijskim zahvatima Evropska unija tačnije, SAD je pokazala grčkom premijeru Ciprasu da je svaki pokušaj usmjeravanja prema Moskvi preliminarno osuđen na neuspjeh. Što se tiče grčke finansijske krize može se reći da Cipras i nije smio tražiti finansijsku pomoć od Rusije zato što bi ga takav potez bukvalno koštao glave i bez daljih koraka se usmjerio prema

Briselu. Geopolitička pozicija Grčke je posebno važna za NATO pakt i Evropsku uniju.

Grčka je oduvijek bila osjetljiva tampon zona između Istoka i Zapada, a kao članica NATO pakta ona je veoma bitan **vojno-strateški stup za područje Istočnog Mediterana**. Naime, Grčka je prva na fronti brojnih regionalnih kriznih žarišta sa: **Turskom, Sirijom, i migracijskim valom sa Srednjeg istoka**. Takva ranjiva geopolitička pozicija objašnjava pritiske SAD na Evropsku uniju glede postizanja dogovora oko rekonstrukcije grčkog duga i ostanka Grčke unutar eurozone. Za SAD, stabilnost Grčke unutar Evropske unije važna je zbog kontrole pomorskih puteva u istočnom Mediteranu i kontrole luka na Crnom moru, kao i priobalnih otoka u blizini Sirije, te pomorskih puteva koji su povezani sa Sueckim kanalom, kao neophodnim elementima odbrambenih snaga NATO-a na Južnom bloku Mediterana. Grčka ostaje važan geopolitički akter na istočnom Mediteranu kako bi se spriječio prodor ruskog i kineskog uticaja u toj regiji. SAD su izrazile zabrinutost glede približavanja Moskve Atini. Geopolitika Grčkog duga je u trenutnoj konstelaciji međunarodnih odnosa došla do punog izražaja.

Zemlje zapadnog Balkana

Zemlje Zapadnog Balkana: Srbija, Bosna i Hercegovina, Makedonija i Crna Gora odavno su postali objekti **američkog i evropskog interesovanja**. U **zadnjih par mjeseci postali smo svjedoci nevidenog interesa od strane prema ovim zemljama**.

Pomoćnica državnog sekretara SAD Viktorija Njuland je završila obilazak Srbije, Crne Gore i Makedonije; njemačka kancelarka Angela Merkel prije mjesec dana je posjetila Beograd i Sarajevo; predsjednik evropskog parlamenta Martin Šulc je posjetio Beograd i Sarajevo, a tokom svoje posjete Njemačkoj od strane ministra vanjskih poslova Štanmajera isti je izjavio da do kraja godine Podgorica mora dobiti poziv za NATO. Sve u svemu viši međunarodni emisari iz SAD i EU obilaze zemlje Zapadnog Balkana ali po svim informacijama koriste politiku „**štapa i mrkve**“ sa **akcentom na štapu**.

Crna Gora

Nikako nije slučajno da se Vlada Crne Gore priključila sankcijama prema Rusiji, uvedenim od strane Evropske unije. Rusi su najveći investitori u Crnoj Gori i **posjeduju preko 30% crnogorske obale.**

Bivšem komunisti Đukanoviću nije bilo teško shvatiti da je „**Bog visoko a Rusija daleko**“. Sigurno mu nije potpuno jasno da je Zapad dobro obaviješten o svim njegovim djelatnostima u prošlosti. On već veoma dugo vlada ovom zemljom i ne bi bilo iznenađenje ako poslije priključenja Crne Gore u NATO pakt odluči da se povuče iz politike ili bude primoran. To će najvjerojatnije značiti da će članstvo Podgorice u Alijansi biti ujedno i vrhunac Đukanovićeve političke karijere.

Makedonija

Stanje u Makedoniji se polako prividno smiruje. Po drugi put u zemlju dolazi Johanes Han sa ciljem rješavanja duboke političke krize. Postignut je dogovor između vlade i opozicije da se održe prijevremeni parlamentarni izbori 24. 04. 2016. godine. Izbore će pripremati službena vlada bez učešća vladajuće VMRO-DPMNE, a od 01. 09. ove godine opozicija će se vratiti u makedonsko Sобрание. Zbog proruskih poteza aktuelnog makedonskog premijera Nikole Grujevskog, odjednom kao iz neba su počele padati bombe od strane lidera opozicije Zorana Zaeva objelodanjeni su podaci o korupciji i malverzacijama u Vrhu vlade u Makedoniji. Zaev ne bi mogao dobiti takve podatke bez tuđe pomoći. Rusi nisu pomakli prstom da zaštite Grujevskog osim sa nekim deklaracijama koje istom nisu ništa pomogle. Stoga, Makedonija može biti ponovno zahvaćena nemirima. Ali Albanci Meduha Tačija i Alija Ahmetija su pod čvrstom kontrolom Tirane odnosno Vašingtona i bez signala ne bi smjeli napraviti nepromišljen potez. Sve u svemu Grujevski i društvo učinit će sve da se vrata na vlast poslije aprila naredne godine, ali se čini da je aktuelni premijer politički mrtvac i najozbiljniji kandidat za Tužilaštvo i sudove ove zemlje. Nije isključeno da Grujevski kao i drugi političari i lideri iz bivše Jugoslavije pokušaju pronaći utočište u Rusiji i prije aprilskih izbora. On je definitivno izgubio povjerenje Zapada.

Prema navodima² iza terorističkih napada u Kumanovu kriju se velike igre globalnih svjetskih igrača, a znamo kada to biva obično stradaju oni manji i slabiji, a u ovom slučaju je to Makedonija.

Plinovod TAP koji prolazi kroz sljedeće zemlje: Azerbejdžan, Turska, Grčka, Albanija, pa dalje Jadranom do Italije. Trasa ovog gasovoda zaobilazi Makedoniju, Srbiju i druge Balkanske zemlje. Ovaj plinovod je interes SAD-a pa je kritikovan i Turski tok a Južni je otkazan. Najnoviji incident, obaranje ruskog borbenog aviona od strane turske protivvazdušne odbrane dovodi u pitanje i projekt turskog toka kojim bi se snabdijevala Srednja Evropa, a što bi bila zamjena za plin koji prolazi kroz Ukrajinu.

Srbija

Srbija je takođe veoma interesantan slučaj. Nije velika tajna da sadašnji premijer Aleksandar Vučić ima izuzetno dobre veze sa SAD, a pored toga je dobro primljen i u EU. Rusi takođe koketiraju i sa njim, ali, najviše sa srpskim predsjednikom Tomislavom Nikolićem. Događaj u Srebrenici od 11. 07. 2015. godine je još više povećao njegov kredit povjerenja na Zapadu i učinio mu **PR** za koji Vučić nije ni maštao da će sebi besplatno napraviti. Slično Bugarskoj, Beograd pokušava da balansira između EU (SAD) i Moskve i Rusi neosporno daju pozitivne signale Srbiji (**slučaj sa ruskim vetom Rezolucije UN o Srebrenici**). Ali, ima i veoma ozbiljnih razlika između Beograda i Sofije. Bugarska je članica EU i NATO, dok Srbija ima još mnogo posla prije nego dobije članstvo u Uniji i još više dok nekako (ako ikako uspije) preskoči prije toga učlanjenje u NATO. **Najvjerojatnije da će se desiti da Srbija dobije članstvo u EU bez toga da je zemlja članica NATO-a.** Još više bi bio interesantan scenarij da Kosovo dobije članstvo u NATO-u i samim tim i „**brži put**“ za pregovore o članstvu u EU i na taj način da pretekne Srbiju. Nije daleko trenutak kad će Rusi u zamjenu za veto dobiti neke ekonomske povlastice u Srbiji, dok će Amerikanci u zamjenu za to povećati svoj **geopolitički uticaj** u ovoj zemlji.

Interesantna je knjiga pod naslovom „Geopolitika Srbije, položaj i perspektive na početku 21. vijeka“, dr. sc. Dušana Prorokovića, koji u istoj

---

² N. Denadi, geopolitički analitičar, *O sukobima u Kumanovu*, Intervju za list „Alo“.

govori o neophodnom povezivanju balkanskih zemalja. Tačnije, on se zalaže za jugoslovensku ideju, ali ne u vidu Jugoslavije koju zastupaju atlantisti, već kao religijsku dimenziju i čvrće povezivanje Srbije, Crne Gore i Makedonije i otoplavanje odnosa sa Sarajevom, **“ma koliko je teško istorijsko nasleđe između nas“**. On dalje navodi: **„Sukob civilizacija je velika knjiga, ali ja je gledam kao uputstvo za buduće događaje. U njoj se predviđa inicijativa velikih sukoba između pravoslavnih i muhamedanskih naroda iz koga bi svi izašli oslabljeni i bili pod uticajem talasokratije.“**

U drugoj fazi integracija na Balkanu, Proroković smatra da bi trebalo približiti Srbiju i Bugarsku. Bugarska je ostala kao kapija prema novim imigracijskim talasima iz Iraka i Sirije i drugih zemalja i ne može to sama da izdrži. Savez sa Bugarskom bi po njemu riješio makedonsko pitanje, a podrška Srbije i Bugarske Skoplju značila bi da se Makedonija može suprotstaviti albanskom ekspanzionizmu. Taj blok bi bio dovoljno jak da se odupre i turskim i njemačkim pritiscima u regionu.

Jasno je da SANU traži načine za oživljavanje projekta Velike Srbije (sada na bazi) **„sličnosti po vjeri-pravoslavlju“**. Interesantna je izjava da se treba saradivati sa Sarajevom a sve sa ciljem podjele Bosne i Hercegovine gdje bi Bošnjaci u konstelaciji predviđene nove Jugoslavije bili manjina. Ovakve procjene su bazirane na procjeni raspada Evropske Unije i NATO pakta što je po meni u ovom momentu ipak samo iluzija. Interesantne su izjave predsjednika vlade Republike Srbije koji neprekidno u zadnjih pola godine insistira na pomirenju Srba i Bošnjaka ne uključujući Hrvate. To nam jasno govori da se sva koncepcija pomirenja svodi na geopolitiku stvaranja Velike Srbije na pomenutom projektu dr. sc. Prorokovića.

Bosna i Hercegovina

Bosna i Hercegovina je najneuspješnija država evropskog dijela **euroazijske ploče**. Dugotrajnu neuspješnost Bosne i Hercegovine (pored srpskih i hrvatskih nacionalističkih elita i sporog Brisela) najdosljednije hrani Rusija, proizvedeći od Republike Srpske, balkansku varijantu **Južne Osetije**, državu unutar države koja sigurno grabi ka nezavisnosti kao dugoročnom cilju srpske političke elite u Bosni i Hercegovini. Treba li reći da Brisel odbijajući da generira promjenu ustava i teritorijalnog uređenja dejtonske, odnosno američke Bosne i Hercegovine, participira u neizvjesnoj budućnosti u kojoj scenario

sličan Gruzijskom nije nemoguć. Ostane li u dužem vremenskom trajanju BiH prost zbir dvije entitetske paradržave (Federacija BiH i Republika Srpska) nemojmo se iznenaditi ako na granicama entiteta Republika Srpska jednoga dana osvanu „ruski mirovnjaci“. Republika Srpska insistirajući na nepromijenjenosti Dejtonskog sporazuma i igra na tu kartu empatije Brisela za regionalizmom, koji je naprosto potrošena matrica za izgradnju države. Kada se pred sutrašnju Bosnu i Hercegovinu kao eventualnu članicu Evropske Unije postavi zahtjev da logikom istorijskog i institucionalnog razvoja Evropske Unije izmijeni svoju antidejtonsku ustavnu strukturu, a budući da je Milorad Dodik uslovio postojanje Bosne i Hercegovine vječnom egzistencijom Republike Srpske, šta će u tom pretpostavljenom trenutku učiniti Evropska unija? Promijeniti ustavni poredak Bosne i Hercegovine ili priznati Republiku Srpsku kao novu državu? Sa stanovišta birokratske logike Brisela ideji regionalizma bez obaziranja na porijeklo i način nastanka neke regije, recimo Republike Srpske, ovo drugo bilo bi lakše, **pa je moguće zamisliti novo geopolitičko konfiguriranje Balkana.**

Bosna i Hercegovina ne bi trebala ući u Evropsku uniju kao država koja je zbir dvije pseudodržave, jer će unutar Evropske unije doživjeti raspad. Ulazak dvoentitetske BiH u EU ima smisla samo pod uslovom da Brisel Bosnu i Hercegovinu inkorporira u svoje ekonomsko i političko tkivo kao corpus separatum, kao izdvojenu oblast nad kojom Evropska unija ima punu upravljačku ingerenciju. Ruski je interes, a ne zapadnoevropski da u Evropsku uniju uđe dejtonska Bosna i Hercegovina kao suverena država bez Visokog predstavnika jer je takva država garant nezavisnosti Republike Srpske. A ne smijemo zaboraviti da je Republika Srpska nastala na genocidu i etničkom čišćenju. Gašenje OHR-a bez promjene ustavne i teritorijalne strukture BiH označilo bi trijumf ruske geopolitike na Balkanu. Posebno predavanje može biti na temu „Geopolitičke aspiracije susjeda prema Bosni i Hercegovini“.

Najkomplikovanija je situacija u Bosni i Hercegovini. Političari u ovoj državi su već mnogo puta pokazali da se ne mogu dogovoriti čak i za najmanje stvari i dok Srbi i RS gledaju šta će Beograd učiniti po bitnim pitanjima, Hrvati se spremaju da stvore „treći entitet“, a Bošnjaci da naprave pokušaj za stvaranje unitarne BiH i jačanje državnosti svoga entiteta. U BiH, zbog strukture zemlje postoji interesantan fenomen. SAD drže bank u Federaciji BiH, dok u RS-u tu ulogu ispunjavaju Rusi. Zbog njihovog veta Milorad Dodik

je prije nekoliko dana ruskoj naftnoj kompaniji Njeft gazinkor oprostio dug od oko 30 miliona eura. Oproštena je investicija za izgradnju pruge od Bosanskog Broda do Modriče od oko 45 miliona eura, a takođe je dodijeljeno bosansko zemljište u luci Ploče za izgradnju ruskog naftnog terminala (**sumnjivo obećanje uglavnom zato što se Ploče nalaze na teritoriji Hrvatske – zemlja članica NATO-a i EU**) Amerikanci to neće lahko oprostiti Dodiku koji se još uvijek čini nedodirljivim u RS-u.

U BiH osim EU, SAD i Rusije bitan je još jedan **geopolitički faktor**, a to je Turska. Ankara je prisutna na svim nivoima u društveno-političkom životu Bošnjaka i veoma je važan investitor, vjerski i ekonomski faktor u BiH, tako da i zbog ove činjenice situacija u Bosni i Hercegovini postaje još kompleksnija.

Turska

Turska pripada i Evropi sa svega 3% ukupne površine, ali zbog svog **geopolitičkog uticaja** na Balkanu analizirat ćemo njenu trenutnu geopolitičku poziciju. Sama Turska je suočena sa bolnom odlukom o zauzimanju političkog pravca i povezivanja na međunarodnom planu.³ Nedavni revolt javnosti na vidjelo je iznio duboki raskol između liberalnih sekularista i etatističkih islamista i pojačao sumnje o izgledima za članstvo u Evropskoj uniji. Premijer Taip Erdogan poduzeo je nekoliko kritičnih koraka ka transformaciji Turske u islamsku državu u kojoj su politika i religija izmiješani. Vladajuća Stranka pravde i razvoja (AKP) proširila je kontrolu nad ključnim javnim funkcijama i smanjila uticaj vojske kao branitelja sekularizma hapseći stotine visokorangiranih oficira. Izbori koji su održani ove godine u septembru nisu omogućili Erdoganu da samostalno formira vlast u državi. Izbori koji su održani u novembru ove godine opet su omogućili Erdoganu da formira svoju vlast. Bez obzira na sve pomenuto, Turska trenutno, obzirom na rat koji se vodi u susjednoj Siriji svoju **ekonomsku i geopolitičku moć topi**. Prihvatila je preko 2,3 miliona izbjeglica iz Sirije i utrošila preko 7 milijardi dolara. Otvorila je granice prema Evropi i omogućila izlazak stotina hiljada sirijskih izbjeglica u Evropu. Sada trguje sa EU. Da bi zadržala izbjeglice EU će joj donirati 4 milijarde dolara, **a pored toga za tu uslugu zauzvrat će omogućiti istoj lakše kriterije za ulazak u EU**.

---

³ J. Bugajski, Izvor: Al-Jazeera.

Albanija

Albanija je postala članicom NATO-a 2009. godine i sa **geopolitičkog i geostrateškog aspekta SAD su na taj način stavile pod kontrolu Otrantska vrata, kao najvažniju tačku Jadranskog mora**. Intenzivno se približava Evropskoj Uniji nastojeći da promovira ujedinjenje sa Kosovom uz pomoć SAD. Na taj način kako demografski tako i po svom položaju na jugoistoku Evrope želi da se promovira kao najznačajniji geopolitički faktor na Balkanu.

Albanci su narod kojima je nacija važnija od vjere što im olakšava put prema Evropskoj uniji . Albanci u Albaniji su 80% Muslimani, dok oko 15% su katolici i oko 2% su pravoslavci.

Srbija strahuje od ujedinjenja Kosova sa Albanijom i Albancima iz Zapadne Makedonije što u trenutnim geopolitičkim odnosima nije moguće ostvariti. Makedonija je međunarodno priznata zemlja sa preko 65% Makedonaca-pravoslavaca, koji bez rata neće dozvoliti cijepanje svoje države. Mora biti jasno bez obzira što su Albanci više orjentisani državi nego vjeri Evropa je ipak kršćanska i islamofobična, pa neće dozvoliti Veliku Albaniju.

7.0 Balkan kao kulturni supkontinent Evrope

Ovo je posebna tema ali na određen način tangira sam naslov teme jer govori o Balkanu kao kulturnom supkontinentu Evrope. Tačnije govori o tome da je sa kulturnog stajališta Balkan multietničan i multikulturnan region Evrope u kome se prepliću tragovi evropskih i neevropskih uticaja i otkriva u suštini kulturu raskršća, koja je imala veliki značaj za balkanske geopolitičke horizonte za pogled na svijet balkanskog čovjeka, koji je često bio nedovoljno shvaćen i pogrešno interpretiran od strane susjednih naroda i velikih sila.⁴

U očima Evropljana ovaj region je i danas periferan u odnosu na zapadnu kulturu. To znači da mu se pripisuje mreža razrijeđenih evropskih kulturnih i civilizacijskih vrijednosti. Iako geografski pripada Evropi Balkan ni do dan danas nije uspio da savlada kulturnu distinkciju i da se integriše u evropski pragmatični (ekonomski) geopolitički prostor. On nije uspio ni da se oformi kao nadnacionalni kulturni region ili da se konstituiše kao geopolitički monolit. Ostao je **konglomerat malih nacionalnih država i etničkih kultura koji**

---

⁴ Dr. M. Grčić, *Balkan kao kulturni subkontinent Evrope*, Glasnik Srpskog geografskog društva, Beograd, 2005. godine.

ponekad liči na politički i kulturni haos izražen u frazeologizmu „Balkanizacija“.

Naznačena tema je dosta kompleksna i može se situirati kroz sljedeće podnaslove

- **Istorijsko-geografske i geopolitičke osobnosti Balkana**
- **Etnonacionalne i regionalne razvojne osobnosti Balkana**
- **Kulturno-geografske osobnosti Balkana**
- **Balkan kao dijalog istoka i zapada**

Balkan sa svojim fizičko-geografskim tako i kulturno-geografskim osobnostima nije azijska a ni evropska niti neka mješovita sfera nego je to poseban region sa sopstvenim kulturnim i političkim snagama. Kod svih balkanskih naroda javlja se od početka 19 vijeka, posebno danas duboka težnja za višim i kulturnim oblicima života koji karakterišu Evropu. S druge strane i moderna Evropa vidi u balkanskim prostorima izvjesnu važnost za svoj saobraćaj (**eurokoridori**), privredu (**euroregioni**) i bezbjednost (**pakt za stabilnost**). U sadašnjem trenutku Balkan se našao u zoni interesnih sfera Evrope, SAD i Euroazije. Balkanski narodi ako misle graditi svoju budućnost morat će da izaberu put stabilnosti, tačnije da ne budu objekat kao do sada nego subjekt svekolikog progresa. Da bi to bilo kako treba moraju voditi računa o sljedećem:

- Da sačuvaju suverenitet svoje kulturne individualnosti
- Svoj uspon baziraju na sopstvenim snagama
- Budu otvoreni za svekoliku saradnju prema žarištima svjetske kulturne, ekonomske i političke moći

Na tim iskušenjima će biti testirana vitalnost Balkana kao kulturnog supkontinenta Evrope.

Zaključna razmatranja:

Balkan iako zahvata kompaktan fizičko-geografski, prirodno-teritorijalni kompleks kroz istoriju nije se konstituisao kao regija zbog svog kompleksnog

geopolitičkog položaja, pa adekvatno tome nije mogao ni imati svoju geopolitiku.

Da bi Balkan postao stabilna regija, a ne kao dosad kroz istoriju mjesto stalnih sukoba, objektivno bi se sve zemlje Zapadnog Balkana trebale integrisati u NATO savez, a zatim i u Evropsku Uniju. Na taj način bi se riješila i glavna krizna žarišta u Bosni i Hercegovini, Kosovu i Makedoniji. Kada je Bosna i Hercegovina u pitanju, prestale bi geopolitičke aspiracije susjeda prema istoj, koje ako ista ne pristupi NATO savezu ostaju glavni faktor ugrožavanja njenog opstanka.

Da bi se Balkan konstituisao kao političko-geografski faktor odnosno regija, svaki narod mora da sačuva u potpunosti svoj kulturni identitet i da na bazi zajedničke svijesti o svom opstanku elemente svog subjektiviteta ugradi u formi uvažavanja drugog i drugačijeg.

Svoj geopolitički značaj mora iskoristiti kao aktivan sudionik prostora evropske unije u eurointegracionim procesima u formi postojećih euroregiona, eurokoridora i sl.

Literatura :

1. Dr. M. Grčić, *Balkan kao kulturni subkontinent Evrope*, Glasnik Srpskog geografskog društva, Beograd, 2005. godina.
2. N. Dendaj, geopolitički analitičar, *O sukobima u Kumanovu*, intervju za list „Alo“.
3. J. Bugajski, Izvor: Al-Jazeera.

Resume

Balkans geopolitics practically does not exist and it is only possible to talk about geopolitics of the Balkans that is present at the moment. In light of a new geopolitical order, countries created through dissolution of former Yugoslavia, as well as other Balkan countries are practically small countries and present their geopolitical position through association with stronger world geopolitical factors. The current Balkans geopolitics will be addressed in this paper through a noticed interest of attracting West Balkan countries in their interest sphere, by the West and Washington, as well as the Russian Federation on one side and the NATO, US and EU from the other. In light of the aforementioned, a new battle for the Balkans commences. Apart from major geopolitical factors of the West and Russia, this area shows involvement of Turkey, Germany and China. We particularly stress geopolitical influence of Russia in the form of geopolitical discourse in Bosnia and Herzegovina, its RepublikaSrpska part, where **RepublikaSrpska = South Ossetia**.

The Balkans is synonymous with divisions, but also a cultural subcontinent of Europe. It is where traces of European and extra-European influences intertwine; it reveals, in its essence, a culture of crossroads that made a huge impact on Balkan geopolitical horizons; for the world point of view for the Balkan man, was has not been sufficiently understood and interpreted by neighboring nations – “**the great powers**”.

Key words: geopolitics, the Balkans, Balkan borders, geopolitical order, modern geopolitics, geopolitical analysis, geopolitics of the West, geopolitics of Russia, geopolitics of Turkey, the Balkans in a narrow and broad perspective, West Balkans, cultural subcontinent.